

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԼՈՒԹՅՈՒՆ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Կ Տ Ա Կ

ԵՒ

Յ Ա Տ Կ Ա Ց ՈՒ Մ

(ԿԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԲԲ. ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՕՐԷՆՔԷՆ)

(Գործադրութեան միջոցները՝

օրինակներով եւ նմայեցներով բացատրուած)

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՑԱԿԱՐ. Յ. Մ. ՍԷԹԵԱՆ

1934

347.6
9-96

ԼՈՒԹՅՈՒՆ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

367

34(56)

ԿՏԱԿ

Ե Ի

ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ

(ԽԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՐԲ. ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՕՐԷՆՔԷՆ)

(Գործադրության միջոցներ)

օրհակներով եւ նմուշներով բացատրուած)

A $\frac{\pi}{41271}$

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՅՊԱԴՐ. Ե. Մ. ՍԷԹԵԱՆ

1934

Հեղինակութեան իրաւունքի օրէնքին տրամադրութիւններուն համաձայն, ներկայ աշխատութեան իրաւունքները վերապահուած են:

Հետեւաբար, ո՛ր եւ է անհատ կամ հաստատութիւն, նոյնութեամբ կամ նմանողութեամբ, ամբողջութեամբ կամ մասամբ, տպագրելու եւ հրատարակելու պարագային, օրինական խիստ հետապնդումներու պիտի ենթարկուի:

45178-64

Ներկայ աշխատութեան շուրջը փոխանակուած պաշտօնագիրերը ստորեւ նշնութեամբ դրինք, յանձնելով զանոնք պատ. ընթերցողներու դատողութեան:

Ինչպէս կը տեսնուի, Պատ. Կտակաց Հոգաբարձութիւնը, 3 եւ 19 Սեպտ. 1932 թուակիր գիրերով առաջարկած է մեզ պատրաստել կտակներու վերաբերեալ տնտ. մնասիրութիւն մը, պատշանցներով զայն երկրին օրէնքներուն, եւ ներկայացուած զբոյրը համապատասխան գտնելով իր նպատակին, 10 Նոյ. 1932 պաշտօնագրով կը յայտնէ իր զոհունակութիւնը:

Միւս կողմէ Պատկ. Քաղ. Ժողովը, իւրացնելով եւ համամիտ գտնուելով իր փաստաբան անդամին տեսակէտին, հինգ ամիս վերջը կը վերադարձնէ Կտակաց Հոգաբարձութեան 19 Օգոստոս 1933 թուակիր գրութեամբ, յանձնարարելով «ասկէ առաջ պատրաստուած վարչական հրահանգներու ձեւին ներքեւ, յօդուած առ յօդուած շարաչարելու սոյն տրամադրութիւնները»:

Պատկ. Քաղ. Ժողովը ակնարկած է 24 ապրիլ 1893ին պատրաստուած «Կտակի, Նուէրի եւ ՎազրՖի վերաբերեալ ինչ ինչ օրինական ընդհանուր տրամադրութիւն» անուան տակ հրատարակութեան՝ ուղղեալ ազգային մարմիններու, ծանօթացնելու հանրութեան Պետական տեսակէտը եւ նշողելու՝ կտակներու պատրաստութեան ձեւերը եւ միջոցները:

Յայտնի է որ, Օսմանեան տեսակէտը կայսրութեան շրջանին, կտակները աստուած պետական (Ֆրգրհ) դրութեամբ կը կարգադրուէին: Այդ թուականներուն «կտակ»ի վերաբերեալ որոշու վճռական ՕՐԷՆՔ մը գոյութիւն չունէր:

Իսլամ հասարակութիւնը, օգտուելով չորս զլիսաւոր կրօնապետներու (իմամ) գաղափարներէն, բազմաթիւ տարակարծութիւնները (զրյասը Ֆիւզհա) կը դատէին ու կը վճռէին ներկայացուած հարցերը:

Յոյները, ներքին կանոնադրութեան մէջ, ունեցած էին կրտակներու վերաբերեալ ինքնաշատուկ տնօրինութիւններ: Յետոյ, ընդարձակուելով այդ իրաւասութիւնը (1891), միւս ազգութիւններու նման, Հայերն ալ օգտուեցան այդ տրամադրութիւններէն, այնպէս որ, մեթրաքոլիտարաններու եւ առաջնոր-

դարաններու կողմէ պատրաստուած, վաւերացուած կտակագիրները եւ անոնց շուրջ յարուցուած առարկութիւններու մասին տրուած որոշումները, վճռագիրները, վաւերական նկատուեցան պաշտօնատուներու կողմէ:

Այդ պայմաններու տակ, Պոլսոյ Հայ Պատրիարքարանը, Կեդր. վարչութեան ձեռնորոշութեամբ եւ մասնագէտ-իրաւագէտներու մասնակցութեամբ պատրաստած է յիշեալ 24 ապրիլ 1893 թուակիր ուսումնասիրութիւնը՝ պատշաճնցնելով զայն ընդունուած եւ ակնկալուած տեսակէտներուն եւ վարչական տրնօրինութիւններուն, եւ ասիկա Պատրիարքական յատուկ ՀՐԱՀԱՆՌ-Վ. յանձնարարուած է Թաղ. Մարմիններուն առ'ի գործադրութիւն:

Ասկէ զատ, հրատարակուած է նաեւ «Մասակարգութիւնը ազգային վագֆներու» ՀՐԱՀԱՆՌ-ը:

Երկու աշխատութիւններ, երկուքն ալ իրարմէ անջատ սկըզբունքներով եւ ցուցմունքներով գործադրութեան դրուած են ժամանակին:

Առաջինին, այսինքն կտակներու վերաբերեալ մասերը, 4 Հոկտ. 1926 թուականէն սկսեալ, Թրք. քաղաքային նոր օրէնքով ընդուած են:

Հետեւեալը, Քաղ. Ժողովոյ կամ կտակաց Հոգաբարձութեան կողմէ ուսումնասիրուելիք եւ բաղդատուելիք հարցերը՝ ներկայ օրէնքին տրամադրութիւններն են:

Վստահ եմ թէ Քաղ. Ժողովը իր օրէնագէտ անդամներովը լաւ գիտէ թէ, իրաւագիտական երկասիրութիւններու մէջ, մասնաւորաբար մասնագէտները, խիստ լրջութեամբ պէտք է մօտենան գիտական բառերուն եւ ոճերուն (styles): Երբ, «ՕՐԵՆՔ» «մեկնաբանութիւն» «տրուումագիր» «կանոնագիր» «ՀՐԱՀԱՆՌ» «օրոգրութեան» ի պէս զատորոշուած եւ նշանակալից պարբերութիւնները իրարու հետ շփոթուին, աշխատութեան իմաստը հիմնովին կը փոխուի:

Ահա թէ ինչո՞ւ մեր ներկայ ուսումնասիրութեան անունը չի կրցինք նշանակել իբրեւ «ՀՐԱՀԱՆՌ» եւ ինչո՞ւ չկրցինք հետեւելու Քաղ. Ժողովոյ տնօրինութեան: Կը կարծենք թէ պատկ. Քաղ. Ժողովը իր բազմազգաղ միջոցին տուած ըլլալու է այդ որոշումը, մինչդեռ Պատ. Կտակաց հոգաբարձութիւնը, աւելի գիտական ու գործնական հայեացքով մօտեցած է հարցին, եւ իր պաշտօնագրերուն մէջ դաժ է. «Մեր փափաքն է ներկայ օրինական տրամադրութիւններու ամփոփումը հրատարակել, անշուշտ մեկնաբանութեամբ (քեֆաիք)՝ աւելի որոշ կերպով հասկցուելու համար»:

Այդ ուղղութեամբ պատրաստուած ներկայ աշխատութիւնը եւ վստահ ենք թէ պիտի կրնայ ծառայել իր նպատակին:

Լ.ՈՒԹԱԿԻ ԳՈՒՅՈՒՄՃԱՆ

Ներկայիս պարտք կը համարեմ յայտարարելու թէ երկա-
րասիրութեանս մէջ հանդիպելիք հաշուական մասերը, պատրաս-
տուած են հմուտ ելմտագէտ մասնագէտ և կտակաց Հոգաբար-
ձութեան անդամ Տիար Իսքէնտէր Աստուածատու բեանի կողմէ :

Նախարարնր, պատրաստած է Պատ. կտակաց Հոգաբարձու-
թիւնը և մենք համոզբով կը հրատարակենք զայն անխփախ :

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ

Կ. Պոլիս, 3 Սեպտ. 1932

ՀԱՄԱՐ 599

Ազնուաշուք Տիար Լուիֆիկ Գույումճեան

Կտակաց Հոգաբարձութիւնը ցաւով կը դիտէ որ մերթ Ընդ
մերթ անժառանգ կը մեռնին բարեկեցիկ անձեր, որոնց հարստու-
թեանն չի կրնար օգտուիլ ազգը :

Կը խորհինք որ այս կորուստը առաջ կուգայ նաև մասամբ,
մոզովրդեան՝ երկրին օրէնքներուն անհմտութեանն, այնպէս որ
ումանց մաքին մէջ զգայցած է այն համոզումը թէ ազգին համար
կտակ բնելու և յետ մահու յարգել տալու հնարաւորութիւն չկայ,
մինչդեռ քաղաքային օրէնքին մէջ, թէ նուիրատուութեան և
թէ կտակի (վասիլլէք) մասին, որոշ տրամադրութիւններ կան,
որոց քաղուածարար թարգմանութիւնը և ցրուումը մեծ օգտա-
կարութիւն յառաջ պիտի բերէ :

Վատա՞ ըլլալով երկու լեզուներու և օրէնսդիտական բացատ-
րութիւններու մասին Զեր հմտութեանը, կը խնդրենք որ հաճիք
ստանձնել այս աշխատութեանը, որ ազգին կարեւոր մէկ պէտքը
պիտի լրացնէ և թերեւս միջոց մը պիտի ըլլայ կարգ մը բարե-
կեցիկ հայերու, իրենց հարստութեանն ըստին հանելու ազգին
բարեկործանին և կրթական պէտքերուն :

Յուսալով որ չէք մերժեր մեր այս առաջարկը կը յայտնենք
Զեզ մեր խորին յարգանաց հաւատովքը :

ՄԱՐԿԱՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ԿՏԱԿԱՅ ՀՈԳԱԲԱՐԾՈՒՅԵԱՆ

Վ. Ատենազպիրի

Ատենապետ

Թ. Ա. ԶԱԳԻԿԵԱՆ

Պ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ազնուաշուք Տիար Լուսթֆիկ Գուլումճեան

Կտակաց Հոգաբարձութիւնը իր վերջին նիստին, շնորհակալութեամբ տեղեկացաւ Ձեր յանձնառութեան, վաղֆի և նուիրաւորութեան վերաբերեալ երկրին ներկայ օրէնքներուն թարգմանութիւնը ներկայացնելու համար ժողովուրդին:

Հոգաբարձութիւնս այս գործին պատրաստութեան պէտք տեսաւ, նկատելով որ 1893 թուականին, այսպիսի աշխատութիւն մը կատարուած է և ներկայիս այդ օրէնքները փոխուած ըլլալով, ամէն կերպով օգտակար կրնայ ըլլալ նոր օրէնքներու ծանօթացումը: Ներփակեալ կը յղենք Ձեզ օրինակ մը, 1893 թուականին ընդունուած ազգային վաղֆներու վերաբերեալ տրամադրութիւններէն, ինչպէս նաև ազգային վաղֆներու մատակարարութեան հրահանգէն:

Մեր փափաքն է, ներկայ օրինական տրամադրութիւններու ամփոփումը հրատարակել, անշուշտ անոնց միկնարանութեամբ, (թէֆսիր) աւելի որոշ կերպով հասկցուելու համար:

Անշուշտ Ձեր ազնուութիւնը այսպիսի գործի մը պատրաստութեան համար ինչ որ պէտք է կը գործադրէ և կարճ ժամանակի մէջ կը զրկէ մեզ տպագրուելու համար:

Մնամք յարգանքով Կեակաց Հոգաբարձութեան

Վ. Ատենաղպիրի

Ատենապետ

Թ. Ա. ՋԱԳԻԿԵԱՆ

Պ. ՋԱԳԻԱՐԵԱՆ

Ազնուաշուք Տիար Լուսթֆիկ Գուլումճեան

Հոգաբարձութեանս խնդրանք, Ձեր ազնութիւնը, կտակներու վերաբերեալ օրինական տրամադրութիւններ պարունակող աշխատութիւն մը պատրաստած ըլլալով, Հոգաբարձութիւնս իր վերջին նիստին մէջ նկատողութեան տաւ զայն:

Յանուն ժողովոյ կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնը և կը յուսանք որ նման աշխատութիւն մը իր օգտակարութիւնը պիտի ունենայ անոնց համար, որոնք կը փափաքին կտակ կամ յատկացում ընել ազգին:

Մնամք յարգանքով Կեակաց Հոգաբարձութեան

Վ. Ատենաղպիրի

Ատենապետ

Թ. Ա. ՋԱԳԻԿԵԱՆ

Պ. ՋԱԳԻԱՐԵԱՆ

ՊԱՏԿ. ՔԱՂԱՔ. ԺՈՂՈՎԱՅ ՏԵՍԱԿԷՏՔ

Թ. 870

19 Օգոստոս 1933

Պատ. Հոգաբարձութիւնդ տարւոյս մարտ 11 թ. և 662 հա. մարաւ ուղղած գրովը կը ներկայացնէր կտակներու մասին զոյու-
թիւն ունեցող ներկայ օրէնքներու մէկ աշխատասիրութիւնը ու
կը խնդրէր արտօնել անոր տպագրութիւնը, նկատի ունենալով
անոր ազգային հաստատութեանց ընծայելիք օգուտը:

Այդ աշխատագիրութիւնը Քաղաքական Ժողովին կողմէ իր
իրաւագէտ անդամներէն Վ. Ազկիւլ էֆ.ի ուսումնասիրութեան
յանձնուած ըլլալով, յիշեալը այդ աշխատութիւնը կատարած և
մատուցած է իր տեղեկագիրը, որով Պատ. Հոգաբարձութեանդ
այդ մասին ունեցած նախաձեռնութիւնը յոյժ գովելի և միան-
գամայն հեղինակին կողմէ թափուած աշխատանքն ալ շնորհա-
ւորելի և օգտակար կը գտնէ և աւելցնելով որ այդ աշխատասի-
րութիւնը պատրաստուած է իբր ուսումնասիրութիւն և ոչ թէ
իբր հրահանգ այնպէս որ տեղ տեղ հեղինակը տեսակէտներ կը
յայտնէ իր անուամբ և որոշ ու յատուկ տրամադրութիւնք կը
պակսին հոն և թէ Պատ. Հոգաբարձութիւնդ լաւագոյն գործ մը
կատարած պիտի ըլլար, աչքի առջև ունենալով ասկէ առաջ
պատրաստուած հրահանգները՝ վարչական հրահանգներու ձեւին
ներքև, յօդուած առ յօդուած շարադրելու սոյն տրամադրու-
թիւնները և որով հեղինակին կատարած աշխատութիւնը իբր
ուղեցոյց միայն պիտի ծառայէր Պատ. Հոգաբարձութեանդ իր
պատրաստելիք վարչական հրահանգին: Ուստի Տիար Վ. Ազկիւլ
օգտակար կը դատէ, այս հիման վրայ լրացուելու պայմանաւ,
այդպիսի գործի մը հրատարակութիւնը որ կարեւոր պէտքի մը
գոհացում պիտի տայ:

Քաղ. Ժողովը նկատի առաւ սոյն տեղեկագիրը և համամիտ
գտնուելով պարզուած տեսակէտին որոշից ներքակ վերադարձ-
նելու վերոյիշեալ աշխատասիրութիւնը և յանձնարարել որ Պատ.
Հոգաբարձութիւնդ անկէ օգտուելով, հրահանգի ձեւով պատրաս-
տէ այդ աշխատութիւնը՝ անկէ առաջ պատրաստուած հրահանգ-
ներուն համաձայն ու զայն հրատարակութեան տայ, սոյն աշխա-
տասիրութիւնը վերադարձնելով հեղինակին որ զայն պահանջած
է յատուկ գրով մը:

Ազնուաշուք Տիար Լուսիկի Գույումճեան

Բարեսէր ազգայիններու, ազգային նուիրատուութեանց առաջնորդ ըլլալու համար, երկրին արդի օրէնքներուն համաձայն Ձեր պատրաստած աշխատութիւնը ժողովիս կողմէ քննուելէ յետոյ ներկայացուցած էր Պատկ. Քաղաքական ժողովոյ, որ իր 19 օգոստոս թուակիր նամակով յանձնարարած էր հրահանգի վերածել նոյն աշխատութիւնը և 26 հոկտեմբեր թուակիր նամակով կրկնած էր իր առաջարկը:

Ժողովը իր վերջին նիստին մէջ նկատողութեան առնելով սոյն գրութիւնը, որոյեց խնդրել Ձեր ազնուութենէն, որ հաճի նոր աշխատութիւն մը յանձն առնել այս ուղղութեամբ և լրացընել այս ձեռնարկը:

Դիւրութիւն մը ըլլալու համար Ձեզի, կը ներփակենք Քաղ. ժողովոյ 19 օգոստոս թուակիր նամակին պատճէնը, ինչպէս նաև նախապէս Ձեր պատրաստած աշխատութիւնը:

Մնաք յարգանքով Կսակաց Հոգաբարձութեան

Ատենադպիր

Ատենապետ

Բ. Ա. ԶԱՔԻԿԵԱՆ

Պ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Այս հրատարակութիւնը կը պարունակէ կտակի և յատկացման մասին մեր երկրին արդի օրէնքներէն ծանօթութիւններ :

Կը բացատրէ թէ ի՞նչ կերպով ո՛րեւէ ազգային անհատ կարող է, եթէ փափաքի, իր ստացուածքէն բաժին մը տրամադրել բարեպաշտական, կրթական և բարեգործական նպատակներու համար :

Անհատի մը այս բաղձանքը իրականացնելու համար Թուրքիոյ քաղաքային արդի օրինադիրքին մէջ առանձին տրամադրութիւններ կան՝ որոնք առանց լուստրանութեան թերեւս անհասկանալի մնան :

Այս աշխատութիւնը կը կատարենք խորհելով որ ամէն անհատ գիտակ է թէ՛ իբր մահկանացու, ուշ կամ կանուխ պիտի թողու այս աշխարհը :

Իր մօտաւոր ազգականները, որոնք իր բնական ժառանգորդներն են, ատեն՝ մը զինքը ոգբալէ և յիշլէ յետոյ ակներե է որ ժամանակի ընթացքին զայն բոլորովին մոռնան : Իր թոռները և թոռնորդինը թերեւս չյիշին իսկ զինքը :

Անմահ և անմոռանալի պիտի մնան միայն ունոնք որոնք իրենց կարողութեան համեմատ յիշատակութեան արժանի գործ մը կը կատարեն :

Այսպէս ոմանք մարդկութեան կը ծառայեն իրենց օգտակար գիւտերով, օրիշներ ի սպաս կը դնեն իրենց հմտութիւնը ու վարչական կարողութիւնը որով միշտ յիշատակելի կը մնան :

Իսկ յաւիտեան անմահ են անոնք որոնք բարեպաշտական, կրթական և բարեգործական նպատակներով կտակ մը և կամ յատկացում մը կ'ընեն :

Հոգեւոյս Պէղճեան ամիրա անշաւակ մեռած և իր գերդաստանի անդամներուն ժառանգ մը չէ թողած, բայց մէկ դարէ ի վեր պատուով և երախտագիտութեամբ կը յիշատակուի իր անունը և պիտի յիշուի ալ դարերէ վերջ, որովհետեւ իր բարերարութեանց արդիւնքները սերունդներ պիտի վայելին :

Այս կերպով անմահացած են՝ Տատեան, Գարակէօզեան, Սանասորեան, Գալֆայեան, Գազազեան, Ծօռնէսքու, Մեղքոնեան, Ինճէեան, Իզմիրեանց, Կիւմշեան, Կիւլպէնկեան, Յակոբեան, Ունճեան, Ծիլաճեան, Մանեասեան, Մերկերեան, Սրուանձտեանց

Վարդապետան, Գէլէկեան հւլն. հւլն. որոնք իրենց կտակներով
և նուիրատուութիւններով ազգին որբերը և հիւանդները կը
կրթեն, կը դարմանեն, կը կերակրեն: Անոնց շնորհիւ է որ մեր
եկեղեցիները ու կրթական հաստատութիւնները չեն ու կանգուն
կը մնան:

Անոնց անունները գրոշմուած են ոչ թէ կոթողներու վրայ,
որոնք կրնան քանդուիլ ժամանակի ընթացքին, այլ սիրտներու մէջ
որոնք միշտ կը բարախեն բարերարներու անմահ յիշատակներովը:

Այս կարգի բարերարներու թիւը աւելցնելու ջերմ փափա-
քով, Կտակաց Հոգաբարձութիւնս կ'ընէ այս հրատարակութիւնը,
այն յոյսով որ օգտակար թելադրիչ մը և առաջնորդ մը պիտի ըլ-
լայ ան ողնիւ հոգիներու համար:

Կտակաց Հոգաբարձութիւնս միշտ պատրաստակամ պիտի
գտնուի բերանացի ծանօթութիւններով օգնել բոլոր անոնց ո-
րոնք պիտի փափաքին իրենց անունը անմահացնելու ու եւ է բա-
րերարութիւնով:

Այս պատեհութեամբ Կտակաց Հոգաբարձութիւնս իր խորին
շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ծանօթ իրաւագէտ Տիար Լուծիկ
Գուլումեանի որ ընդ առաջ երթալով հոգաբարձութեանս խընդ-
բանքին, մարդասիրական ծառայութիւն մը մատուցանելու փա-
փափաքով, հաճեցաւ անձնուիրաբար և ձեռնահասօրէն պատրաս-
տել այս օրէնսդրական աշխատասիրութիւնը:

Կ Տ Ա Կ Ե Ի Յ Ա Տ Կ Ա Յ Ո Ի Մ

Մանօրութիւններ^(*) քրական արդի օրէնքներու մասին

Ընդհանուր շեւորիւն

1. Մանուրքն վերջը բլլալի՛ կարգադրութիւններու մասին, Թուրք Հանրապետութեան արդի օրէնքները զանազան միջոցներ ճնշօրինած են:

Մենք, մեր ուսումնասիրութեան գլխաւոր առարկայ ըրինք՝ «կտակ»ը և «յատկացում»ը:

Բարեսէր անձ մը, իր անշարժ կամ շարժուն ստացուածքը, փափաքած ձեւով և օրէնքին մատնանշած պայմաններով, կարող է բարեգործական ուէ հաստատութեան կտակել կամ յատկացնել:

Օրէնքի սահմանին մէջ, կրօնական մարմիններու կամ հաստատութեանց (Տիեանի Ecclésiastique) յատկացում կտակները, կառավարական մասնաւոր և պաշտօնական քննիչներուն հակակռէն գերծ կացուցուած են^(**):

Հետեւորաբայ տեսակ կտակներու և յատկացումներու համար պարտաւորութիւթ պաշտօնադրերով, կարելի է անուանել ուրոյն կամ արդէն գոյութիւն ունեցող մարմիններ մատակարարելու և հակակռէն համար կտակուած և յատկացուած ինչքերը:

Հետզհետէ արուելիք բացատրութիւններէն որոշապէս պիտի հասկցուի թէ՛ յետ մահու կարգադրութեանց ձեւերէն կտակն է որ նախընտրելի է և կրնայ բազմացուած ամէն տեսակէտներուն պատշաճիլ:

Կ Տ Ա Կ

Վասիլեքնամե Testament

2. Խճէ և կտակը՝ կտակը կարգադրութիւն մըն է որ մահուընէ վերջ կը գործադրուի:

Բարեսէր անձ մը միշտ ուպանով բլլալու է որ իր կենդանու-

(*) Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Խառն Ժողովը, ասկէ առաջ վաւերացուցած եւ գործադրութեան դրած էր 24 ապրիլ 1893 թուակիր «կտակի, նուէրի եւ վագֆի վերաբերեալ ինչ ինչ օրինական ընդհանուր տրամադրութիւն» անուան տակ հրատարակութիւնը եւ 1 դեկտեմբեր 1893 ին Վասսակուարու թիւն Ազգային վագֆներու» հրահանգը:

Աւաջինին տրամադրութիւնները ջնջուած են ներկայ թրքական օրէնքներով, իսկ երկրորդը ջնջող օրէնք մը տակաւին գոյութիւն չունենալուն, յաւաքիկային մի քանի յաւելուածական փոփոխութիւնելով եւ արիւսկան ջնջուած մասերը յապաւելով, կտակներու եւ յատկացումներու մասին եւս կրնայ գործադրուիլ:

(**) Քաղաքային օրինակիրը յօդուած 80:

թեանը և իր գիտակցութեամբ կատարած կարգադրութիւնները, երբ յաւիտենական լուսութեան դատապարտուի, նոյնութեամբ պիտի իրազօրծուին:

Եթէ այդ կարգադրութեանց մէջ օրինական սխալ մը կամ անդործադրելի փափաք մը սպրդած ըլլայ, կտակին գործադրութեան միջոցին կտակարարը այլ եւս կարելիութիւն չունենալով այդ սխալը դարմանել և ըլլալիք տարրեր կարգադրութեանց դէմ առարկել ու բողոքել, իր կտակն ալ կը մնայ անիրականալի:

Ուրեմն, չափազանց ուշադրութիւն ընելու է կտակագիրն պատրաստութեան, որպէս զի ոնէ՛ կարգադրութիւն հանրային բարոյականի հակառակ և օրէնքի դէմ չըլլայ:

Մեր աշխատասիրութեան մէջ ջանացինք, կարելի եղած չափով, օրէնքին պահանջները մասնանշել և կտակագրի պատրաստութեան ձեւը բացատրել:

3. Արդի թուրք Հանրապետութեան օրհնգներով, բարեգործական եւ բարոյական հաստատութեանց ինչպէս նաեւ ազգային մարմիններու ի նպատակ ըլլալիք կտակները բացարձակապէս օրհնաւոր են:

Զոր օրինակ, Քահանայից Միութեան, Դպրոց Դասերու, Ս. Եկեղեցիներու Բարեգործութեան, Ուսուցչաց Օգնութեան Սընտուկին, Որբախնամ կամ Աղքատախնամ մարմիններուն, Օգնութեան կարօտ ուսանողներուն, Այրի երեղուհիներուն, Աղքային վաստակաւոր պաշտօնեայններուն եւլն. եւլն:

Նոյնպէս Ս. Փրկչի Ազգ. Հիւանդանոցին, Որբանոցներուն, Աղգ. վարժարաններուն ի նպատակ ըլլալիք կտակները, անուանուելիք կտակատարներու և կամ արդէն գոյութիւն ունեցող Աղքային մարմիններու միջոցաւ կը յանձնաձուին և նպատակին կը գործածուին: Այս տեսակ կտակները, անհատներու ի նպատակ եղած կտակներէն բնաւ տարբերութիւն չունին օրէնքին առջև:

4. Կտակարար մը միտք կարող է իր պատրաստած կտակագիրը փոխելու կամ զնշելու:

Եթէ կտակագրին մէջ չափաւորանալի վերջին փափաքներս աւտնք են» ալ ըսուած ըլլայ, այդ տեսակ գրուածք մը օրէնքի առջև անարժէք է և կտակարարը երկրորդ կտակագրով մը կրնայ նախորդը իր փափաքած ձեւով փոխել կամ բոլորովին ջնջել:

Ամէն մարդ պէտք է խորհի թէ՛ իր մեռնելէն վերջ յուզարկաւորութեան, հոգեհանգստեան և այլ կրօնական արարողութեանց ձեւը, մի միայն կենդանութեանը ինքը կրնայ իր փափաքածին պէս որոշել:

5. Կրօնական եւ բարոյական հաստատութեանց ի նպատակ եղած կտակները, անհրաժեշտ է որ օրինական կտակագրով մը հաստատուին, այլապէս թողնօր դատապարտուած է կոռուախնձոր ըլլալու այնպիսի հեռաւոր կամ մերձաւոր ժառանգորդներու մէջ ու-

րոնց կեանքը և ապրելակերպը մեռնողին անծանօթ մնացած և կամ նոյն իսկ անհաճոյ թուած է:

Երբ ոեւէ անձ իր կենդանութեանը ուշացնէ կատարելու իր կտակը, պարտազանց գտնուելէն չարաչար կը տուժէ և անակընկալ մահուամբ իսկոյն կ'իրականանայ կենդանութեան ատեն մը տածած անհամ տեսարանները իր թողօնին շուրջ, որով իր յոգնատանջ աշխատութեանց արգասիքը, հովատար տերևի մը նման կը մնայ աննշան:

6. Նախապաշարում մըն է այն խոհրդածուրիւնը քի կտակի մը պատրաստութիւնը կը փութացրնէ մահը:

Ինքզինքը քաջառողջ զգացող և անմահ ու յուերժական նըկատող որքան անհատներ ակնթարթի մը մէջ մահացած են:

Մինչդեռ ամէն բան յետ մահու կարգի դնող անձ մը, նոյն իսկ ծանր հիւանդութեան մէջ, հոգեկան հանգիստ և հրճուանք կը զգայ: Փորձով ալ հաստատուած է որ, այդ տեսակ ուրախ տրամադրութիւններ, շատ անդամներ կը ներգործեն հիւանդներու վիճակին վրայ ի նպաստ բարեկաման և ապաքինման:

7. Կտակ մը վաւերական եւ գործադրելի ըլլալու համար, չորս զլխաւոր պայմաններ լրացնելու է:

Ա. Իրեն սեփական ինչքերը ուզած ձեւով տնօրինելու համար, օրինաւոր արգելքներ ունենալու չէ:

Բ. Կտակուած ինչքը օրէնքին ճշդած սահմանը տնցնելու չէ:

Գ. Պատրաստուելիք կտակագրին ձեւը, օրէնքին տրամադրութիւններուն համաձայն ըլլալու է:

Դ. Կտակագրին բովանդակութիւնը օրէնքով ընդունելի պէտք է ըլլայ:

Այս չորս հարցերը, չորս զուխներու բաժնելով քննենք ու բացատրենք:

8. Որո՞նք կարող են կտակ ընելու: Երբ մէկը իր տասնըհինգ տարիքը լրացնէ և իր դատողութեանը տէրը ըլլայ, կրնայ իր ինչքերը կտակել:

Հեռատես և խոհմ անձ մը իր կտակը քաջառողջ և խելահաս վիճակին մէջ պէտք է ընէ:

Մահացու կամ ծանր հիւանդութիւն, խելքի տկարութիւն ունենալէն և կամ ցնդելէն վերջը, շատ ուշ մնացած կ'ըլլայ կտակը պատրաստելով յետ մահու իր բաղձանքները գործադրել տալու:

Այդ վիճակին մէջ կտակագիր պատրաստել փորձելը, անհամաձայնութիւններու, տարիներ տեւող դատավարութիւններու, ծախքերու, և անախորժ վէճերու պատճառ կը դառնայ:

Ինքզինքը տկար զգացող, ջերմութիւն ունեցող, խիթով և ցաւերով տանջուող մէկը կարող է իր կտակը պատրաստել, կը բաւէ որ գիտակցութիւնը կորսնցուցած չըլլայ:

Դատելու կարողութիւնը կորսնցուցած արքեպոսկոպ մը չի կրնար կտակ ընել։ Նոյն իսկ ակթօլ չգործածող մը, երբ պատահաբար գիշողնայ և այդ վիճակին մէջ պատրաստէ իր կտակը, անվաւեր է։

Ուրեմն, կտակագրին պատրաստութեան միջոցին կտակարար մը պէտք է իր դատողութեան տէրը ըլլայ։ Իր գիտակցութեան տէրը եղող մէկը, երբ կտակը պատրաստելէ յետոյ, ունէ պատճառաւ դատողութիւնը կորսնցընէ, կտակագիրը կը մնայ վաւերութեամբ։

Միայն թէ այսպիսի անձ մը իր պատրաստած կտակագրին պայմանները չի կրնար փոփոխութեան ենթարկել կամ շնչել երկրորդ կտակագրով մը։

Հետեւաբար կտակագրի պատրաստութեան ատեն, ներկայ գտնուող երկու վկաները պէտք է յայտարարեն և ստորագրեն թէ ճշտակարարը միաքօլ առողջ ըլլալով կատարեալ գիտակցութեամբ ըրած է իր կտակը։»

Կիներն ալ, ամուսնացեալ ըլլան թէ ամուրի այր մարդոց նման ազատ են կտակելու իրենց ինչքերը։

Ամուսնացեալ կին մը, կտակ ընելու համար երբէք պարտաւոր չէ իր ամուսնոյն հաւանութիւնը ստանալու։

Մէկը եթէ մտնուածի, չարութեան և կամ յոռի մտտակարարութեան պատճառաւ արդիւնալ (մահուր) ըլլայ ու խնամակալի մը խնամքին ենթակայ, կտակ ընելու համար պէտք չունի իր խնամակալին հաւանութիւնը առնելու, կը բաւէ որ խելքի հիւսնադրութիւն ու հոգեկան տկարութիւն չունենայ։

Կոյր, համր կամ խուլ ըլլալն ալ արդիւք չէ կտակ ընելու։

Խօսչ-համրը եթէ գրել ու կարգայ իսկ չգիտնայ, համրերու յատուկ նշաններով կրնայ արտայայտուիլ և իր կտակը գրել տալ։

Կոյր մըն ալ նմանապէս կրնայ կտակ ընել, այսպիսիները օրէնքով կտակագիրը կարդալու պարտաւորութիւնէն բացառութիւն կը կազմեն։ Կոյր մը կամ բերանացի կ'արտայայտուի և կամ մէկը անոր ձեռքը առաջնորդելով, թուղթին վրայ իր կամքը ու փափաքը գրողնէ կուտայ։

9. Օտար երկիր բնակող Թրքահայաստանցիներ կրնան կտակ ընել։ Օտար երկիր բնակող ույն թրքահայատականները ուրեք ամէն ասորի իրենց հայրենակցական պարտականութիւնը կատարելով պահած են հպատակութիւննին, կրնան գիմնել տեղւոյն թրքական հիւպատոսարանը և պատրաստել տալ իրենց կտակը։

Եթէ կտակագիրը նախապէս կտակարարին ձեռագրովը պատրաստուած և պահուած է, պէտք է իսկոյն յանձնել թրքական հիւպատոսին։

Կարելի է նաև տեղւոյն օտար նօտարին վաւերացնել տալ

պատրաստուած կտակագիրը, միայն թէ կտակարարին մահուան պարագային, անհրաժեշտ է անմիջապէս յանձնել դայն Թրքական հիւպատոսարանին գործադրութեան համար:

10. Օսարանպասակներու և կսակագիրները գործադրելի՞ են: Թուրքոյ մէջ հաստատուած օսարանպատակի մը կտակագիրը, եթէ Թրքական քոյաքային օրէնքին համաձայն պատրաստուած է, վաւերական կը համարուի և գործադրելի է:

Վաւերական է նաև օսարանպատակի մը այն կտակը որ իր պատկանած երկրին օրէնքներուն պատշաճեցնելով պատրաստած է:

ԿՏԱԿՈՒԱԾ ԻՆՁՔԻՆ ՉԱՓԸ

11. Ի՞նչ է բողոքը. Մեռնողի մը թողուցած շարժուն և անշարժ գույքերը կը կազմեն թողօնը:

Այսպէս ամէն տեսակ պատրաստ դրամ, բաժնեթուղթ, պարտաթուղթ, արժեթուղթ, զանազան պահանջներ՝ մուրհակով կամ առանց մուրհակի, ամէն տեսակ կարասի, ապրանք, կալուած, կենաց և հրդէհի տպահովագիր, մենաշնորհ (brevet), հեղինակութեան իրաւունք, հանքային և անասնաւորանքային առանձնաշնորհումներ ևլն. ևլն:

Առանց ամէնքը օրուան արժէքով կը գնահատուին ու դրամադրութի կը վերածուին:

Այս գումարէն կը զեղչուին յուղարկաւորութեան և դատական ծախքերը(*), մեռնողին խնամքին ենթակայ և միասին ապրողներուն միամետայ պարենագիրը, բժիշկին, հիւանդապահին, գեղագործին և զանազաններու պահանջները, կառավարական, էվգաֆիկ քաղաքապետութեան տուրքերը ևլն:

Մնացած գումարին կ'ընտրի թողօն որու վրայէն կը հաշուի ժառանգորդներուն իրաւունքը և կտակուած գումարը:

12. Որո՞նք կրնան ժառանգել. Մեռնողին ժառանգորդները երեք աստիճան են.

Ա. Շառաւիղը. այսինքն զաւակները, թոռները, թոռնորդները և այսպէս շարունակաբար(**). զաւակներէն մէկը երբ մեռնողէն առաջ մեռած ըլլայ, շառաւիղը իրեն կը յաջորդէ:

Բ. Ծնողիք. Այսինքն հայրը և մայրը, երբ մեռնողը շառաւիղ չունենայ, ծնողքը ժառանգորդ կ'ըլլայ: Եթէ ծնողքն ալ մեռած ըլլայ, անոնց շառաւիղը, այսինքն թողօնը ձգողին եղբայրները, քայրերը կամ անոնց շառաւիղները կը ժառանգեն:

(*) Թողօնը կիքիւ, ցուցակագրելու, պանդաստելու, կտակագիրը քացուելու, գոյքերու պաշտօնական փաճառման ելն. ևլն:

(**) Մահէ եւ աղջիկ հաւասար են:

Գ. Մեծ հայրը եւ մեծ մայրը. Մեռնողը երբ շառաւիղ, ծնողք եւ կամ եղբայր, քոյր, չուներնայ, մեծ հայրը կամ մեծ մայրը ժառանգորդ կ'ըլլան: Եթէ ասոնք ալ մեռած ըլլան, ասոնց շառաւիղը, այսինքն մեռնողին հօրեղբայրները, հօրաքոյրները, մօրեղբայրները, մօրաքոյրները կամ ասոնց շառաւիղները ժառանգորդ կ'ըլլան:

Դ. Ասոնցմէ ի զատ կայ նաեւ մեռնողին կողակիցը, այսինքն այրը կամ կինը:

Հետեւաբար վերոյիշեալներէն դուրս մնացող ոեւէ անհատ օրինաւոր ժառանգորդ չի նկատուիր:

Մեռնողը եթէ այս յիշուած ազգականներէն ոչ մէկը ունի, եւ եթէ կտակ ալ չէ ըրած, թողօնը ամբողջութեամբ Պետութեան կը պատկանի:

Կը մնայ գիտնալ թէ. վերոյիշեալ ժառանգորդները եթէ գոյութիւն ունենան, մէկը իր ունեցած ստացուածքը ամբողջութեամբ կրնայ ոեւէ անձի մը կամ հաստատութեան մը կտակել:

13. Վերապահեալ բաժին. Անհատ մը չի կրնար իր բոլոր ունեցածը ուրիշ անձի մը եւ կամ հաստատութեան մը կտակել: Օրէնքը կ'որոշէ շախկաւ, այլ ստիպուած է իր ունեցածին մէկ մասը որոշ համեմատութեամբ մը օրէնքին ճշդած իր ժառանգորդներուն յատկացնել: Ժառանգորդներու յատկացուած այս բաժիններուն կ'ըսուի վերապահեալ բաժին(*):

Վերապահեալ բաժին ունի մեռնողին.

Ա. Շառաւիղը (զաւակները եւ թոռները).

Բ. Ծնողքը.

Գ. Եղբայրները եւ քոյրերը.

Դ. Կողակիցը.

Վերապահեալ բաժին չունին մեռնողին

Ա. Եղբոր եւ քոյր շառաւիղները.

Բ. Մեծ հայրը եւ մեծ մայրը եւ ասոնց շառաւիղները, այսինքն մեռնողին հօրեղբայրը, հօրաքոյրը, մօրեղբայրը, մօրաքոյրը եւլն:

Հետեւաբար անհատ մը կրնայ իր ամբողջ ունեցածը կտակել ուրիշ մը կամ հաստատութեան մը եթէ չունի վերապահեալ բաժին իրաւաւէր մերձաւոր ազգականներ:

14. Որչափ կարելի է կտակել. Նուրբ հաշիւները մասնագէտներու թողելով, յիշենք միայն հետեւեալ պարագաներու տակ կտակուելիք գումարին համեմատութիւնը:

Երբ մէկը ունենայ.

1. Շառաւիղ (զաւակ եւ թոռներ) կրնայ կտակել իր ինքին	0/0	25 —
2. Շառաւիղ եւ կողակից	»	»
	»	»
	»	»
	0/0	18,75

(*) Մահճուղ հիստէ, Droit de reserve.

ները ունի, և յետոյ կտակի մը համար փափաքուած զաղտնապահութիւնն ալ կ'ապահովուի:

Սակայն, ունի նաև կարգ մը անպատեհութիւններ, օրինակի համար, դիւրութեամբ կը կորսուի և կամ ուրիշ թուղթերու կը խառնուի, կրնայ շահագրգռողներու կողմէ գողցուիլ կամ փճացուիլ, կրնայ ուրիշ չարաշահութեամբ յաւելումներ կրել և խարդախուիլ:

Կտակարարի մը վերջին փափաքները այս ձեւով օրինականացնելու համար, անհրաժեշտ է կտակագիրը օրէնքին պատշաճեցնել:

Ձեռագրով պատրաստուած կտակագիր մը վաւերական(*) ըլլալու համար:

Ա. Կտակագիրը սկիզբէն մինչև վերջը կտակարարին ձեռքի գրովը գրուած ըլլալու է:

Բ. Նոյն գրովը գրուած ըլլալու է նաև թուականը:

Գ. Կտակարարի գրովը ստորագրուած ըլլալու է:

Դ. Կտակագրին պաշտօնական լեզուով գրուիլը պարտաւորիչ չէ, կտակարարը կրնայ իր մայրենի լեզուով և տառերով ալ խրճբագրել:

Ե. Մեքենայով գրուած կտակագիր մը՝ անընդունելի է:

Զ. Կտակագրին մէջ, ուրիշներու կողմէ եղած յաւելումները ունէ արժէք չունին, նոյն իսկ եթէ այդ յաւելումները կտակարարին գիտակցութեամբ եղած և ստորագրուած ըլլան, կտակագրին ջնջման պատճառ կը հանդիսանան, որովհետեւ օրէնքը որչափ էս պարտադրած է կտակարարը, իր կտակը ամբողջութեամբ իր ձեռքի գրով պատրաստելու:

Է. Կտակագիր մը պատրաստելու համար ուրիշի մը խորհուրդ հարցնելը, մասնագէտի մը կտակին պատճէնը պատրաստել տալով, անկէ ընդօրինակելը, հիւանդ կամ տարիքոտ մէկու մը, գրելու դիւրութեան համար, ձեռքը ուրիշի մը բռնել տալը, օրինական անպատեհութիւններ չեն ներկայացներ. կը բարէ որ կը տակարարին ձեռագրին ինքնայատուկ գրոյմը փոխուած չըլլայ:

Ը. Կտակագրին պատրաստուած վայրը, թուականը (տարին, ամիսը, օրը, և օրուան անունը) որոշ գրուելու է: Եթէ թուականը կտակագրին տակը գրուած ըլլայ, ստորագրութիւնը անկէ անմիջապէս վերջը գրուելու է:

Ստորագրութիւնն ալ՝ անունով, մականունով և հասցեով յստակ գրելու է:

(*) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 485:

Թէ՛ք պաշտօնական մարմնոյ մը կողմէ ստորագրու թեան վաւերացուելուն պարտադրութիւն չկայ քաղաք. օրինագիրքին մէջ, սակայն վաւերացնել տալը իր մասնաւոր առաւելութիւնները ունի:

Վաւերացնող պաշտօնեան կամ նօտարը, պէտք է հետեւեալ ձեւով արձանագրէ:

«Կտակարարը իմ առջեւ գրած է անձամբ և թուականը ինքը գնելով ստորագրած է: Կտակարարը դատելու կարողութեան տէր է և կատարեալ գիտակցութեամբ շարժած է:»

Թ. Զեռագրով պատրաստուած կտակագիր մը պահելու ձեւին համար, օրէնքը որոշ տրամադրութիւններ չունի: Կտակարարը կրնայ իր յարմար դատած կերպով պահել զայն: Կրնայ իր փաստարանին, քահանային և կամ վստահած անձին յանձնել:

Ժ. Ամէն պարագային, մահուընէն վերջ գտնուելիք կտակագիրը, անհրաժեշտ է իսկոյն պատկանեալ պաշտօնատան այսինքն՝ հաշտարար դատարանին յանձնել:

Երկուրդ ձեւ կտակագիր

17. Նօտարին կամ դատարանի միջոցաւ պատրաստուած կտակ. — Կտակարարը կը դիմէ հաշտարար դատաւորին կամ նօտարին և յետ մահու կատարուելիք իր բազմանքները, այսինքն իր կտակը գրել կուտայ երկու մկաներու ներկայութեան^(*):

Այս ձեւով պատրաստուած կտակագիրը նոյն պաշտօնատան մէջ կը պահուի:

Ա. Կտակարար մը եթէ առանց դատաւորին կամ նօտարին ներկայութեան, կտակագիրը ունէ մէկուն գրել տայ և վաւերացնելու համար միայն դիմէ նօտարին կամ դատարանին, և եթէ անոնք ալ «կտակարարը ներկայացուց և իր վերջին փափաքները գրուած ըլլալը յայտնեց» գրելով վաւերացնելու ըլլան, այդ կտակագիրը օրինաւոր չի համարուիր:

Բ. Կտակարարը իր վերջին կամքը դատաւորին կամ նօտարին բերանացի կամ գրաւոր պէտք է յայտնէ:

Պաշտօնեան այս յայտարարութիւնը լսելէ կամ կարդալէ յետոյ, պէտք է կտակագիրը ինքը գրէ և կամ իր կողմէ որոշուելիք մէկուն^(**) գրել տայ:

Յետոյ կտակագիրը կը տրուի կտակարարին որ կը կարդայ եթէ կարդալ գիտէ, իսկ եթէ չի գիտեր կամ կարդալու կարող չէ, այն ատեն պաշտօնեան բարձր ձայնով կը կարդայ ու կը բացատրէ:

(*) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 478—483:

(**) Իրաւաբանական վարժարանէ շրջանաւարտ մը կամ աւագ քարտուղարը նախընտրելի է:

կտակարարը և վկաները մտիկ կ'ընեն։

Կտակարարը եթէ րովանդակութիւնը իր փափաքածին համապատասխան գտնայ, ասմբողջութեամբ կարդացի, ճիշդ իմ փափաքիս համաձայն գրուած է՞ և կամ պաշտօնեան ամբողջութեամբ ինծի կարդաց և բացատրեց, ես ալ մտիկ բրի, ճիշդ իմ փափաքիս համաձայն գրուած է՞ գրելով կը ստորագրէ։

Ասոր վրայ, դատաւորը կամ նօտարը և կամ անոնց կողմէ կարգուելիք անձը, իր ձեռագրով թուականը կը զնէ ու կը ստորագրէ։

Առաջին գործողութիւնը այս կերպով լրանալէ յետոյ, վկաներուն յայտարարութիւնները կը լսուին և արձանագրուելով, անոնք եւս կը ստորագրեն։

Վկաները պէտք է ըսեն և հաստատեն թէ կտակարարը իր փափաքները իրենց ներկայութեան յայտարարած է, թէ այդ յայտարարութեան միջոցին կտակարարը իր դատելու կարողութեան տէրն էր, և թէ կատարեալ գիտակցութեամբ ըրած է իր կտակը, ու կտակագիրը իրենց և կտակարարին ներկայութեան կարդացուած է։

Գ. Կտակարարը եթէ կարդալու և ստորագրելու կարողութիւն չունենայ, վկաներուն յայտարարութիւնը հետեւեալ կերպով պէտք է ըլլայ։

«Մենք ստորագրեալքս, կը վկայենք թէ մեր ներկայութեան վերոյիշեալ կտակագիրը դատաւոր (կամ նօտար) Ա. կարդաց և բացատրեց կտակարար Բ.ին. կտակարար Բ. յայտարարեց թէ յիշեալ պաշտօնագիրը իր վերջին փափաքները ճշգիւ կ'արտայայտէ։ Ասկէ ի զատ կը հաստատենք թէ կտակարար Բ. գտնուելու կարողութեան տէր է և այս կտակը իր կատարեալ գիտակցութեամբ ըրած է»։

Դ. Բնականէկ տարիքը լրացնող ամէն այր թէ կին կրնան վկայ ըլլալ։

Սակայն անոնք որ.

1. Իրենց քաղաքային իրաւունքը չեն կրնար գործածել.

2. Պատժապարտ ընթացքէ դատապարտուած և քաղաքային իրաւունքներէ զրկուած են։

3. Գրել կարգաւ չեն գիտեր.

4. Կտակարարին զաւակները, եղբայրները, քոյրերը և կամ ասոնց ամուսինները և կամ կտակարարին ամուսինը. չեն կրնար վկայութիւն ընել^(*)։

Ե. Վկաներու յայտարարութեանց մէջ փոքրիկ թերացում մը,

(*) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 488։

օրէնքին մատնանշած ձեւակաւն պայմաններէն անշան զանցա-
ռութիւն մը, ա բոլոր կտակագիրը ոչնչացնելու վտանգին կրնայ
ենթարկել:

Ձ. Կտակագիրն մէջ եթէ պատրաստող պաշտօնեային կամ
վկաներուն և անոնց սերունդին, այսինքն եղբայրներուն, քոյրե-
րուն, ամուսիններուն նուէր մը յատկացուի, անընդունելի է:

Կտակագիրը թէ և վաւերական կը նկատուի, բայց այդ տե-
սակ անձերու եղած նուէրները կը քննուին:

Է. Խուլ-համբերը իրենց կտակները գրաւոր կրնան ներկա-
յացնել դատաւորին կամ նօտարին և այդ կերպով կրնան պատ-
րաստել տալ:

Սրբոց ձեւ կտակագիր.

18. Բերանացի կտակ. (*).— Այս տեսակ կտակներ շատ հազ-
ուադէպ են և բացառիկ պարագաներու մէջ միայն կը գործած-
ուին:

Ա. Երբ մէկը մահամերձ վիճակի մէջ ըլլալով, թուղթ և
գրիչ չկարենայ գտնել, կամ գրելու կարողութիւն չունենայ, և
կամ պաշտօնական կտակագիր պատրաստելու համար նօտար կամ
դատաւոր չգտնուի, և վերջապէս եթէ վերոյիշեալ երկու տեսակ
կտակագիրներէն մէկը պատրաստելու կարելիութիւն չգտնուի,
այն ատեն միայն մէկը կրնայ բերանացի կտակ ընել:

Բ. Բերանացի կտակ մը օրինաւոր նկատուելու համար, հե-
տեւեալ պատճառներէն մէկուն գոյութիւնը անհրաժեշտ է:

1. Հիւանդութիւնը մէկէն ի մէկ ծանրացած և կամ արկածի
մը զոհ եղած ըլլալով, տնականկալօրէն մահամերձ վիճակ մը ստա-
ցած ըլլալ:

2. Պաշարման վիճակի մէջ գտնուելով, երթեւեկի խզման
պատճառաւ անսովորութեան վտանգին ենթարկուած ըլլալ:

3. Տարափոխիկ հիւանդութենէ և կամ համաճարակէ վարակ-
ուած ըլլալ:

4. Պատերազմի մէջ գտնուիլ. և ին. եւլն.

5. Ջրօսաշրջիկ մը լեռները մագլցած միջոցին փոսի մը մէջ
կը գլորի:

6. Լեռան վրայ կամ անբնակ վայր մը ձիւնամարդիկի կը
բռնուի և կամ կը մոլորի:

7. Սրտի տաղանապի կ'ենթարկուի:

8. Երկաթուղւոյ, չգեներալի, օդանաւի կամ շարժական քի
արկածի մը զոհ կ'ըլլայ:

9. Պատերազմի մէջ կը վերաւորուի:

Այս պայմաններու ներքե և ետնքէն ամէն յոյս կը կտրուի

(*) Քաղաքային օրինագիրք 1907. 486—489.

բայց զորն իր գիտակցութիւնը, դատելու կարողութիւնը չի կորսնցնիր, ահա այս միջոցին մէկը կրնայ բերանացի կտակ ընել իր շուրջիններուն :

Գ. Այս երրորդ ձև կտակն ալ, ճիշդ պաշտօնական կտակարարին պէս, նախ՝ կատկարարը մօտը գտնուող երկու վկաներու իր վերջին փափաքները կը յայտնէ ինչ որ մահուընէն վերջ, նոյն վկաներուն յայտարարութեամբ կը գործադրուի :

Դ. Բերանացի կտակին օրինաւոր ձևը հետեւեալն է . կտակարարը, իր վերջին փափաքները, խօսքով կամ նշանով կը յայտնէ ներկայ եղող երկու վկաներուն և կը խնդրէ որ այդ փափաքներուն համաձայն իր կտակագիրը պատրաստեն :

Վկաներէն մէկը, անմիջապէս թուղթ մը տանելով, կը դրէ կտակարարին բաղձանքները, թուականը, յայտարարութեան վայրը, տարին, ամիսը, օրը, ժամը և թէ՛ ինքը և թէ՛ միւս ընկերը կը ստորագրեն այդ կտակագիրը :

Յետոյ վկաները այս գրութիւնը իրենց ճամբու ընթացքին պատահած առաջին պատկանեալ պաշտօնատան կը յանձնեն, միեւնոյն տանն ուրիշ գրաւոր յայտարարութիւն մըն ալ կը կցեն այդ գրութեան ուր կը բացատրեն այս ձև կտակին պատրաստուելուն պատճառները : Պէտք է հաստատուն նաեւ կտակարարին կատարեալ գիտակցութեան տէր ըլլալը, իր փափաքները յայտնած միջոցին :

Զ. Վկաները փոխանակ այդ տեսակ գրուոր կտակագիր մը պատրաստելու, կրնան բերանացի ալ զատաւորին տեղեկացնել կտակարարին վիճակը վերջին փափաքները :

Օրինակի համար, Անգարա Էսկիշէհի ճամբուն վրայ ինքնաշարժի արկած մը պատահելով մէկը մահացու կերպով վիրաւորուած կ'ըլլայ : Իր երկու ընկերները իր մօտ վաղելով կը լսեն մահամերձին վերջին փափաքները :

Մարդուն մեռնելէն վերջը, երկու ընկերները շարունակելով իրենց ճամբորդութիւնը, զիւր մը կ'իջեաւին, վկաներէն մէկը մեռնողին յայտարարութիւնները ճշգրտօրէն կը նօթագրէ, թուականը կը դնէ և ինքը և ընկերը միասին կը ստորագրեն :

Իրենց ճամբուն վրայ երբ առաջին անգամ հասնին ահզ մը ուր դատաւոր կայ, սոյն գրութիւնը կը յանձնեն հայտարար դատաւորին, կցելով անոր ուրիշ յայտագիր մը որուն մէջ պէտք է ըսեն թէ «կտակարարին յայտարարութիւնները իր կատարեալ գիտակցութեան վիճակին մէջ հղած են» :

Է. Երկրորդ ձևով, այսինքն նօտարի կամ զատաւորի միջո-

ցու պատրաստուած կտակագրի մէջ վկայ չկարենալ եղող անձերը, այս պարագային մէջ եւս վկայ չեն կրնար ըլլալ:

Ը. Զինուորի մը այդ տեսակ պատրաստած կտակագիրը և յայտագիրը, փոխանակ դատաւորին, իր հրամանատար սպային կը յանձնուի:

Թ. Պէտք է նկատի առնել որ, բերանացի կտակը աւժամատնակեայ հանգամանք ունի:

Կտակի յայտարարութիւնը ըլլալէն վերջ, եթէ կտակարարը ամէն վտանգ անցուցած և իր երկիրը վերագարձած ու առաջին և երկրորդ ձև կտակներէն մին ընելու կարողութիւնը վերստացած է, այդ թուականէն սկսեալ մէկ ամիս վերջը, բերանացի եղած կտակը անվաւեր կը նկատուի (*):

Ժ. Եթէ վկաները կտակի յայտարարութեան օրէն սկսեալ մինչև վեց ամիս չկարենան յայտագիր պատրաստել և ներկայացընել պատկան պաշտօնատան, այդ բերանացի կտակը եւս անվաւեր է:

18. Կտակագիր մը անվաւեր (**) կը նկատուի եթէ,

1. Կտակարարը առանց դատելու կարողութիւն ունեցած ըլլալու պատրաստած է իր կտակագիրը.

2. Թերութեամբ, նենգութեամբ սպառնալիքով և կամ բռնութեամբ չի նստած է կտակագիրը:

3. Օրէնքներու և կամ հանրային բարոյականի հակառակ գրի առնուած է:

4. Օրէնքին նշանակած ձեւերով պատրաստուած չէ:

Անվաւերութեան համար ժառանգորդները, նոյն իսկ կտակընկալները կրնան դատի դիմել:

Սակայն այս դատին եթէ կտակագրին գոյութեան տեղեկացած և կամ անվաւերութեան պատճառներուն գիտակից եղած թուականէն սկսեալ մինչև մէկ տարի եթէ չձեռնարկուի, ժամանցումի կ'ենթարկուի:

Ամէն պարագային կտակագրի մը երեւան գալէն (բացուելէն) 5 տարի վերջ ձեռնարկուելիք ոեւէ կտակային դատ ժամանցումի ենթարկուած կը նկատուի:

(*) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 488:

(**) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 499—500.

Կ Տ Ա Կ Ա Գ Ր Ի Ն Մ Ո Յ Շ Ն Ե Ր

20. Կսակագրի օրինակները ըստ կամս կը պատրաստուին կսակադարին կողմէ, սակայն զաղափար մը տալու համար մեր յարգելի ազգայնոց, ստորեւ կը ներկայացնենք կտակագրի երեք նմայներ, որոնք պատշաճեցուցուած են Թրքական Հանրապետութեան քաղաքային օրինագրքին ցոյց տուած երեք ձեւերուն:

21. Ձեռագիրով պատրաստուելիք կտակագիր. — Արդէն ըսինք թէ ձեռագրով պատրաստուելիք կտակագիրը, սկիզբէն մինչեւ վերջը պէտք է կտակարարին ձեռքի գրովը գրուած ըլլայ:

Կտակարարը մեր ցոյց տուած ջանկին համեմատ վերապահեալ բաժինները աշխատելով, և կամ վերապահեալ բաժիններու տէր անձերուն ալ կտակէն բաժին յատկացնելով^(*), մնացորդ գոյքերը կրնայ ուզած ձեւով կտակել իր փափաքած «նձերուն» կամ հաստատութեանց:

Ենթադրենք որ միայն կին մը և զաւակ մը ունեցող կտակարար մը 8000 ոսկի արժող տուն մը, 3400 ոսկի արժող խանութ մը, 1100 ոսկի արժող պարտէզ մը, 1000 ոսկի և 500 ոսկի արժողութեամբ բաժնեկիցներ ունենայ զրամատան մէջ:

Հնդհանուր հարստութիւնը կ'ընէ 14,000 ոսկի, ուրկէ 200 ոսկի յուղարկաւորութեան ծախք եթէ զատելու ըլլայ, պէտք է գիտնայ որ թողօնը կ'ըլլայ 13800 ոսկի որուն հարիւրին 18,75ը այսինքն 2587,50 ոսկին կրնայ կտակ ընել:

Յիշեալին պատրաստելիք ձեռագիր կտակագիրը պիտի ըլլայ հետեւեալը:

Կ Տ Ա Կ Ա

Այսօր, հազար ինը հարիւր երեսուն երկու տարւոյն հոկտեմբեր ամսոյն երեսուն և մէկին, երկուշաբթի օրը, Ֆէրիզիւզի Հէրէֆէ Էֆէնտի փողոց 27 թիւ տան մէջ, ստորագրեալս միտքով և մարմով քաջաւորը, Նիւթական և բարոյական գիտակցութեան և դատելու կարողութեան տէր ըլլալով, իմ ազատ կամքով և ձեռագրովս պատրաստած եմ այս կտակագիրս հետեւեալ պայմաններով:

1. Այժմ մեր բնակած, Ֆէրի-գիւզի Հէրէֆէ Էֆէնտի փողոց 27 թիւ տուն տուած եմ մէկ հատիկ զաւկիս Գրէգորին:

2. Պոլիս, մեծ շուկայ 47 թիւ խանութս, կնոջս Լէրմիշէին պիտի ըլլայ:

3. Մալթէփէ Ձընար ճատտէսի, 25 նոյեմբեր 1921 թուակիը սեփականաթուղթով ունեցած պարտէզս Եէտի-Ֆուլէի Ս. Փրկչեան Ազգ. հիւանդանոցի Ս. Եկեղեցւոյն յատկացուցած եմ, պայմանաւ որ այդ պարտէզիս Եկաւմուտը այդ Ս. Եկեղեցւոյն շուրջը հաստատուած հայ հիւանդանոցին մէջ պատասպարուած ազգատ հիւանդներու պարէնին և գեղերուն ծախսի և

(*) Այս պարագային ալ իրենց վերապահեալ բաժինները զատ կը տրուին:

մահուան վերջ, ամեն տարի Ս. Գեորգին հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուի:

4. Ղալաթիոյ Օսմ. դրամատան մէջ գտնուող 1000 թրք. ոսկի դրամներէս, 800 ոսկի խառնուրդ խառնուրդ Գալֆայեան որբանոցի Ս. եկեղեցւոյն պիտի յատկացուի, և այս դուրմարին տոկոսները, այդ Ս. եկեղեցւոյ շուրջը գտնուող որբուհիներուն զվեաստներուն և պարէնին պիտի ծախսուի:

5. Յիշեալ հազար ոսկիէն մնացորդ 200 ոսկին Ֆէրի-Գիւղի Ս. եկեղեցւոյ թաղական խորհրդոյ պիտի տրամադրուի, յուղարկաւորութեան ծախքերը հոգալու համար:

6. Նոյնպէս Օսմ. դրամատան մէջ պահ դրուած 500 ոսկի արժողութեամբ բաժնեկցութեան ալ յատկացուցած եմ Բերայի Աղքատախնամ մարմնոյն, որպէսզի ասոնց եկամուտը՝ իրենց անմիջական խնամքին ենթակայ աղքատ ընտանիքներու չքաւոր տղոց դրեանական պիտոյից ծախսուի:

7. Ներկայ կտակագրին զործադրութեան հոգ տանելու համար, կտակատար կարգած եմ օրուան Հայոց Պատրիարքը և անոր կողմէ կարգուելիք փոխանորդը:

Ահա, ասոնք են իմ վերջին փափաքներս և ես կատարեալ գիտակցութեամբս կը ստորագրեմ:

Կ. Պոլիս Ֆէրի-գիւղ 31 Հոկտեմբեր 1932

Նպարավաճառ Գէորգ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ուղի Պետրոսի

Ծնթ. Պէտք է գիտել թէ կնոջը վերապահեալ բաժինը 3450 ոսկի է մինչդեռ կըստանայ 3400 ոսկինոց խանութը, այսինքն 50 ոսկի պակաս, հետեւաբար կրնայ դատարան զիմի և պահանջել 50 ոսկին: Նաև զուգին վերապահեալ բաժինն է 7762,50 ոսկի, մինչդեռ կ'ստանայ 8000 ոսկինոց տունը, որով հայրը իր որդւոյն 237,50 ոսկի կտակած կ'ըլլայ: Այս կերպով եղած կտակներուն գումարը կը հասնի.

Զուգին Գրիգորին	237, 50 ոսկի
Ազգ. Հիւանդանոցին	1100 »
Գալֆայեան Որբանոցին	800 »
Բերայի Աղքատախնամին	500 »
Գումար	2637,50 ոսկի

որ 13,800 ոսկիին կտակելի բաժինէն 50 ոսկի աւելի է, աս ալ կնոջ վերապահուած բաժինէն առնուած 50 ոսկին է:

Եթէ կինը դատարան դիմէ, դատարարը կտակընկալներէն համեմատութեամբ կ'առնէ այդ 50 ոսկին և կնոջը կը վերադարձնէ: Այս կերպով.

Զուգակը պիտի վերադարձնէ	4,53 ոսկի
Ազգ. Հիւանդանոցը	» 20,84 »
Գալֆայեան Որբանոցը	» 15,16 »
Բերայի Աղքատախնամը	» 9,47 »
Գումար	50,00 »

22. Նոսարի կամ դասաւորի միջոցաւ պատրաստուելիք կտակագիր:

Ներկայ հազար ինը հարիւր երեսուն երկու տարւոյն հոկտեմբեր ամսոյ երեսուն և մէկի երկուշաբթի օրը, ստորագրեալս, Պոլիս չորրորդ վագըֆիան առաջին յարկը բնակող Պոլսոյ երկրորդ Նոսար Հասան պէյ որդի Սէլիմի, Ժանօթ Ֆէրի-գիւզ Էշրէֆ փողոց 27 թիւ տունը բնակող եւ Պոլիս Պալլէ-բազար 137 թիւ իսանութեւն Նպարափաշառութիւն ընդ և իր անձնագիրը քննելով 1898 թուականին այժմ մեռած Պետրոս ժամկոչեանէն և նոյնպէս մեռած Սրբուհի դուստր Յովհաննէսէն Ծնած, Գէորգ ժամկոչեան պաշտօնատեսուսն ներկայանալով, իր վերջին փափաքները մանրամասնութեամբ ինծի բայատրեց և ներկայ կտակագիրը պատրաստել առաջարկեց:

Գէորգ ժամկոչեանի վերջին փափաքները հետեւեալներն են
(վերեւ նշանակուած 7 պայմանները գրելէ վերջ)

Վերոյիշեալ վերջին փափաքները և յատկացումները, կտակաւորին կողմանէ նոյնութեամբ կարդացուած և հաստատուած են:

Կ. Պոլիս, հազար ինը հարիւր երեսուն երկու հոկտեմբեր երեսուն և մէկ երկուշաբթի օրը:

Նօտար

Հասան որդի Սէլիմի

Կտակարար

Գէորգ ժամկոչեան

որդի Պետրոսի

Մինք ստորագրեալքս, Պոլիս Գում-Գաբու Հիսար տիպի 14 թիւ տունը բնակող Սահակ Արիսեան որդի Մեսրոպի և Թօփ. Գաբու, եկեղեցւոյ փողոց 51 թիւ տունը բնակող Սահակ և Լուսարարեան որդի Զննորի, կը վկայենք ու կը հաստատենք թէ՛ մեզի մօտէն Ժանօթ Գէորգ ժամկոչեան որդի Պետրոսի, վերոգրեալ կտակագիրը անձամբ կարդալէն և ստորագրելէն և թուականը դնելէն վերջը: Նօտար Հասան որդի Սէլիմ պէյի առջեւ յայտարարեց թէ՛ ներկայ կտակագիրը ամբողջութեամբ կարդացի, իսկպէս իմ վերջին կամքս կը պարունակէ:

Ասկէ դատ նոյնպէս կը վկայենք ու կը հաստատենք թէ, Գէորգ ժամկոչեան միտքով և մարմնով առողջ և դատելու կարողութեան տէր ըլլալով, կատարեալ գիտակցութեամբ շարժած է:

Կ. Պոլիս 31 հոկտեմբեր 1932 երկուշաբթի

Վկաներ

Սահակ Արիսեան որդի Մեսրոպի
Ստեփան Լուսարարեան որդի Զննորի

Ստորագրեալս Կ. Պոլսոյ երկրորդ Նօտար Հասան որդի Սէլիմի, կը յայտարարեմ թէ՛ ներկայ կտակագիրը թրքական Հանրապետութեան քաղաքային օւլէքին 479—481րդ յօդուածներուն համաձայն պատրաստուած է: Ասկէ դատ, կտակաւորը Գէորգ ժամկոչեան և օրինական հանդամանքները կատարեալպէս լրացնող և կտակաւորին հետ ունէ ազգականութեան կապակցութիւն չունեցող վկաները Սահակ Արիսեան և Ստեփան Լուսարարեան, ներկայ կտակագիրը իմ ներկայութեան անձամբ ստորագրած և վերոգրեալ յայտարարութիւնները ըսած ըլլալին կը հաստատեմ և կը վստահեցնեմ:

Կ. Պոլիս երեսուն և մէկ հոկտեմբեր հազար ինը հարիւր երեսուն երկու երկուշաբթի:

Նօտար Հասան որդի Սէլիմի
(Կնիք եւ ստորագրութիւն)

23. Բերանացի եղած կտակագիր. — Ներկայ եղող վկաներէն մէկուն կողմէ պատրաստուած և նօթագրուած կտակագիրը :

Պոյսոյ Մուլթան Ահմէտի հաշտարար դատաւորին :

Մենք, ստորագրեալքս, երկուքնիս ալ չափահաս և քաղաքային իրաւունքներու տէր, և կտակարարին հետ արեւնակցական ու ամուսնական ունէ ազգականութիւն չունեցողներս, Ժիրայր Արզուեան որդի Միսաքի, և Յարութիւն Նալպանտեան որդի Կիրակոսի իրրեւ վկաներ հետեւեալ խնդիրը մեր ստորագրութեան ներքեւ կը յայտարարենք :

Այսօր, Էփրնէէն Պոլիս ճեպընթացով և նալարաւաճառ Գէորգ Ժամկոչեան որդի Պետրոսի հետ պալու ատեն, դեռ Չաթալճա չհասած, երկաթուղին խանդարուած ըլլալուն, ճեպընթացը դիժէն ելաւ և իրար անցած կառաչարներու տակէն Գէորգ Ժամկոչեանի օգնութեան ազաղակը լսեցինք : Իսկոյն երկուքս ալ քովք փութացինք և տեսանք որ ոտքին մէկը կտրուած էր և ինքը արիւնլուայ, յուսահատական ճիչեր կ'արձակէր : Վրայէն երկաթի և տախտակներու կտորուանքները վերցնելով, վիրաւոր վիճակի մէջ ազատեցինք զինքը : Ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալուն հակառակ, ինքզինքը չէր կորսնցուցած, ընդհակառակը իր կատարեալ գիտակցութեան և դատելու կորողութեան տէրն էր :

Գէորգ Ժամկոչեանի մահուան մօտենալը հասկնալով, հարցուցինք թէ վերջին փափաքներ մը ունէ՞ր : Այն ժամանակ մեր երկուքին հասկնալի ձեւով յատուկ և որոշ հետեւեալ փափաքները յայտնեց :

(Վերողբեալ պայմաններուն պէս կամ տարբեր ձեւով) ըսելէն վերջը, քիչ մը կենալով կրկին շարունակեց :

Այլեւս ընդհատ ընդհատ անհասկնալի խօսքեր մըմտաց և լռելով հանգիստ քնացաւ :

Չաթալճա գալերնուս, ես, Ժիրայր Արզուեան, իսկոյն ներկայ նօթերը արձանագրեցի և Յարութիւն Նալպանտեանի հետ ստորագրելով պատիւ ունինք Ձեր բարձր նկատումման յանձնել դայն : Նաեւ Ձեզ կը հաստատենք ու կը վկայենք թէ Գէորգ Ժամկոչեան յիշեալ վերջին փափաքները արտայայտած միջոցին կատարեալ տէր էր իր գիտակցութեան և դատելու կարողութեան :

Ժիրայր Արզուեան որդի Միսաքի
 Յարութիւն Նալպանտեան որդի Կիրակոսի

Յ Ա Տ Կ Ա Յ Ո Ւ Մ
Թ Է Է Ս Ի Ս F O N D A T I O N

24. Ի՞նչ է յատկացուելը.— Օրէնքին և հանրային բարոյական-
նին հակառակ չեղող և որոշ նպատակի մը իրադրութեան և տեւա-
կանացման համար տրուած գոյքին՝ «յատկացում»^(*) կ'ըսուի:

25. Որո՞նք կարող են յատկացում ընել.— Քաղաքային իրա-
ւունք ունցող ամէն բարոյական և անհատական անձեր կրնան
«յատկացում» ընել:

Ամուսնացեալ կին մը իր անհատական գոյքերը չի կրնար
«յատկացում»ի սեփականացնել առանց այդ մասին իր ամուսնոյն
հաւանութիւնը առնելու:

15 տարեկանը լրացնող օրիորդ մը կամ պատանի մը կրնայ
կտակադրով «յատկացում» ընել ^(**):

26. Յատկացուել ի՞նչ ձեւով պատահեցու և.— Յատկացումը
մասնաւոր պաշտօնագրով և կամ կտակագրով կ'ըլլայ: Այս պաշ-
տօնագիրը ուղղակի յատկացնողին կողմէ և կամ հակակշռելու ի-
րաւունք ունեցող պաշտօնատան հրահանգին համաձայն՝ դատա-
կան տոմարին մէջ կ'արձանագրուի:

Յիշեալ պաշտօնագրին մէջ «յատկացումը» մատակարարելու
պաշտօն ունեցող անձերուն կամ հաստատութեանց անուններն
ալ պէտք է գրել^(***):

Առանց պաշտօնական գրութեան ըլլալիք «յատկացումները»
անվաւեր են:

Յատկացումը թէ՛ կենդանութեան և թէ՛ յետ մահու գործա-
դրուելու պայմաններով կրնայ հաստատուիլ:

Յատկացումի պաշտօնագրին մէջ պէտք է գրել.

1. Յատկացման նպատակը.

2. Մատակարարութեան ձեւը.

3. Մատակարարելու իրաւունք ունեցող մարմինները.

Այս պարագաները որոշ և յստակ նշանակուելէն յետոյ պէտք
է աւելցնել թէ.

4. «Ներկայ յատկացումը չի կրնար ցոյց տրուած նպատակէն
տարբեր կամ նոյն իսկ այդ նպատակին յար և նման, ուրիշ հաս-
տատութիւններու գործածուիլ»:

Նթէ, յիշեալ կէտերը անորոշ մնան պաշտօնագրին մէջ և

(*) Քաղաքային օրինագիրը յօդ. 73:

(**) Քաղաքային օրինագիրը յօդ. 449:

(***) Քաղաքային օրինագիրը յօդ. 74:

եթէ «յատկացում» ընդը մեռած ըլլայ կամ յատկացումին տարբեր նպատակի մը գործածուելուն դէմ ի վիճակի չըլլայ առարկութիւն ընկու, այն տեսն հակակշռելու իրաւունք ունեցող պաշտօնատուներ իրաւասու է յարմար դատած եղանակով տնօրինելու և յատկացումը ուրիշ նման հաստատութիւններու յատկացնելու^(*)։

27. Յատկացում մը հակակշռելու իրաւունք ունեցող մարմինն և երբ որոշման և՛ — Յատկացումը հակակշռելու իրաւունք կրնան ունենալ։

1. Տէրութիւնը .
2. Կուսակալութիւնները .
3. Քաղաքապետութիւնները .
4. Գլխավոր պաշտօնական մարմինները .

Ասոնց իրաւասութիւնները յատկացումներու նպատակներու համաձայն կ'որոշուին։

Հակակշռելու իրաւունք ունեցող մարմինները, յատկացումը գոյքերուն նպատակին ծառայելուն կը հսկեն^(**)։

Հակակշռող մարմիններու առաջարկութեան վրայ, Գործաւարներու խորհուրդը յատկացումը մատակարարող անձերուն տեղեկագիրն ալ ստանալէ վերջը, յատկացման գոյքերուն պահպանման և նպատակին յարատեւման համար եթէ ստիպողականութիւն տեսնէ, կրնայ փոխել յատկացումին մատակարարութեան ձեւը։

Նոյնպէս ըլլալիք առաջարկութեան և ստացուելիք տեղեկագրին վրայ, Գործաւարներու խորհուրդը երբ համոզում գոյացնէ թէ «յատկացում»-ին նպատակը խաթարուած է. կամ «յատկացում» ընդին կամքը չգործադրելու աստիճան խնդիրներ ծագած են, այդ պարագային կրնայ իսկ «յատկացում»-ին նպատակը փոխել կամ ծագում առած խոչընդոտները անհետացնել^(***)։

28. Ո՞ր յատկացումները հակակշռէ զերծ կացուցուած են. — Ընտանեկան (ախլէ) և կրօնական (տիեանի) յատկացումները զերծ կացուցուած են յիշեալ հակակշռէն^(****)։

Կրօնական յատկացում» ըսելով պէտք է հասկնալ .

1. Հանգստեան կոչուած եկեղեցականներու կենսաթոշակները։
2. Եկեղեցիներու, վանքերու կամ ուրիշ աղօթավայրի պահպանութեան համար նախատեսուած ծախքերը։

(*) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 76։

(**) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 77։

(***) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 78. 79։

(****) » » » 80։

3. Կրօնքին ծառայելու պատրաստուող եկեղեցականներու ապրուստը հոգալու միջոցները :

4. Կրօնքի մը հետեւող յարանուանութիւններուն օգտին և զարգացման համար եղած յատկացումները :

Հանրային օգտին ծառայող, նոր հիմնուած հիւանդանոց, վարժարան, աղքատախնամ, որբանոցի նման հաստատութիւնները, նոյն իսկ եթէ կրօնական մարմիններու կողմէ մատակարարուին կամ Քահանայից Միութեան կողմէ հոգացուին, չեն կրնար օրէնքին ցոյց տուած գործակաւն հաստատութեան հանգամանքը ունենալ :

Այս տեսակ հաստատութիւնները, ոչ թէ մատակարարուելու ձեւէն այլ ճշատկացումի նպատակէն կրնան զնահասուիլ :

Ուրեմն, երբ բարեսէր անձ մը որ նոր հիմնուելու համար ճիշտ անդամացաւ Վերջապահութեան խորհրդին, նման հաստատութիւններու անուան յատկացում մը մը ընէ, բնական է որ կ'ենթադրուի վերոյիշեալ հակակշռող մարմիններու հակողութեան և տնօրինութեան : Ասկէ զատ այդպիսի հաստատութիւնները պարտաւոր են արձանագրուելու անուարական սենեակին :

Սակայն երբ այդ յատկացումը շինուելիք հիւանդանոցին կամ վարժարանին առընթեր հաստատուելիք Ս. եկեղեցւոյն կամ մատուոյն ըլլայ, մատակարար և հակակշռող մարմինները մասնաւոր կանոնադրով և պաշտօնական գրերով անկախօրէն կրնան կողմուել : Իբրեւ հակակշռող վերին մարմին և կամ կատարար, նախապէս ղեկավար մը Միութեան վերին պէս, ուղղակի օրուան Ս. Պատրիարքն ալ կրնայ կարգուիլ, և այս պարագային, պաշտօնական արձանագրութենէ (թէ՛սծիւ) ալ զերծ կրնայ կացուցուիլ :

Կրօնական մարմիններու ըլլալիք յատկացումներուն համար, կառավարական հակակշռող պաշտօնատուները կը միջամտեն միայն այն տեսն երբ ղեկման, գողութեան եւ այլն ի պէս հանրային իրաւունց^(*) հետ առընթերցելու ունեցող հարցեր պատահին :

Իսկ զատարանները կը միջամտեն և կը վճռեն եթէ անհատական իրաւունքներէ^(**) անհամաձայնութիւններ ծագին, ինչպէս նաև եթէ յատկացումի ցնջման, ժառանգական վերապահեալ բաժիններու ղեկման նման խնդիրներ յարուցուին^(***) :

Շահագործուող անձերը, երբ տեսնեն թէ — նոյն իսկ կրօնական մարմիններու — յատկացում ղոյքերը նպատակէն տարբեր միջոցներու կը գործածուին, անշուշտ իրաւունք ունին պետական հակակշռող մարմիններու և իրաւաստ զատարաններու զիմել ու բողոքել :

(*) Հուզուզը ուժովայէ, droits publics

(**) Հուզուզը խոստովայէ, droits personnels

(***) Քաղաքային օրինագիրք յօդ. 80

29. Յասկայոււնը ընդդէմ ժառանգորդները եւ պահանջատերերը կրնան առարկութիւն ընել:

Ունէ անձ, եթէ օրէնքով ցոյց տրուած վերապահեալ բաժին ունեցող ժառանգորդներ եւ կամ պարտքեր ունենայ, չի կրնար ամբողջ իր գոյքերը յատկացնել:

Հակառակ պարագային, շահագրգռուողները իրաւունք ունին դատարանի դիմել եւ եղած «յատկացումէն» իրենց բաժինները կամ պահանջքը զեղչել տալ(*):

Այս պատճառաւ լաւագոյն միջոցն է յատկացումէն առաջ, օրէնքով ճշդուած վերապահեալ բաժինները եւ պարտապահանջներուն իրաւունքները զեղչել եւ մնացորդ գոյքերուն համար յատկացում ընել:

30. Յատկացում տր կրնա՞յ ջնջուիլ. — Յատկացում մը եթէ օրէնքին տրամադրութիւններուն եւ հանրային բարոյականի հակառակ ըլլայ, պատկանեալ դատարանի վճիռով կը ջնջուի:

Յատկացումով շահագրգռուող ամէն անձ, եթէ անհատական կամ բարոյական արդար պահանջք մը ունի, յատկացումը ջնջիլու համար կրնայ իրաւասու մարմիններու դիմել եւ իր առարկութիւնները ներկայացնել:

Յատկացում մը ջնջիլու վճիռը, արձանագործի պաշտօնէին կը հաղորդուի եւ յատկացման արձանագրութիւնները պաշտօնական տոմարէն կը ջնջուին: (**)

31. Կտակի եւ յատկացումի տարբերութիւնները. — Կտակի եւ յատկացումի գլխաւոր տարբերութիւնները հետեւեալներն են:

1. Յատկացումը օրինական ձեւերը լրացնելէն վերջը, այլեւս անդարձ հաստատուած կ'ըլլայ, մինչդեռ կտակադիր մը կտակաւորին կենդանութեանը իր ուզուած ձեւով կրնայ փոխուիլ:

2. Կտակադրով «յատկացում» կ'ըլլայ, սակայն յատկացման պաշտօնագրով «կտակ» չի կրնար ըլլալ:

3. Յատկացումով տրուած գոյքերը, յատկացուած հաստատութեան ի նպաստ անձեռնմխելի կը մնան եւ յատկացողը չի կրնար օգտուիլ անկից, իսկ «կտակ ընող կտակաւորը իր կենդանութեանը ուղած հափով կրնայ օգտուիլ կտակած գոյքերէն»:

4. Յատկացումը միայն բարոյական հաստատութիւններու ի նպաստ կրնայ ըլլալ, կտակը թէ՛ բարոյական հաստատութիւններու եւ թէ՛ անհատներու:

5. Յատկացումը թէ՛ բարոյական հաստատութիւններու կողմէ եւ թէ՛ անհատներու կողմէ կրնայ ըլլալ, սակայն կտակը միայն անհատներու կողմէ կրնայ պատրաստուիլ:

(*) Քաղաքային օրինագիրք 104. 75

(**) Քաղաքային օրինագիրք 104. 80 81

6. Յատկացում մը ի պահանջել հարկին, Գործավորներու խորհուրդին որոշմամբ կրնայ ուրիշ հաստատութեան մը փոխանցուիլ, սակայն կտակը միայն կտակարարին կամքին համեմատ կը գործադրուի:

7. Յատկացում մը օրինական ձեւերը լրացնելով, յատկացնողին կենդանութեանն ալ կրնայ զործադրուիլ, կտակը յետ մահու եղած կարգադրութիւն մըն է, այնպէս որ, կտակարարը չմեռած չի կրնար նպատակին յատկացուիլ:

8. Յատկացում մը միայն պաշտօնական գրութեամբ կրնայ օրինաւոր նկատուիլ, մինչդեռ կտակը, ինչպէս որ բացատրեցինք, ձեռագրով, և նոյն իսկ բերանացի ալ կրնայ ըլլալ:

9. Ամուսնացեալ կին մը իր գոյքերը յատկացնելու համար պարտաւոր է իւր ամուսնոյն հաւանութիւնը առնելու, առանց այդ հաւանութեան չի կրնար յատկացում ընել, մինչդեռ առանց իր ամուսնոյն հաւանութեան կրնայ իր կտակը պատրաստել ուղած կերպով:

Վ Ե Ր Ձ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՆԻ
ԳԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

220041771

(604.)

A 41-

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1. Շահատուրքի նոր օրէնքը 1926 17.50
2. Թուրք քաղաքային օրէնքին ընտանեկան իրա-
ւանց և ժառանգական գիրքերը 1927 100 զրշ.
3. Տեղեկագիր ազգապատկան կալուածոց 1928 — —
4. «Թուրք Հուգուգ մէվզուաթը Ռէհբէրի» (որ կը
պարունակէ Թրք. ընդհանուր օրէնսգիրտու-
թիւնը) 1933 600 զրշ.
5. Կտակ և յատկացում 1934 5 »
6. Շատ մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ հեղինակին
«Թիւրք Հուգուգ մէվզուաթը Ռէհբէրի»ին յա-
ւելուածը. պարունակելով 1/11/1932—31/10/1933
Թրք. օրէնսգիրտութիւնը :

Կեդրոնատեղի

Պիմեն Զարդարեան գրասուն

Կ. Պոլիս Զաֆնաֆնըլար թիւ 71—73